

4. Мартиненко В. Ф. Розроблення, ухвалення й реалізація рішень публічного управління в контексті викликів сучасності. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2018. № 1. http://el-zbirn-du.at.ua/2018_1/6.pdf

INNOVATIONS IN THE FIELD OF ECONOMIC MANAGEMENT OF TERRITORIES AND REGIONS AS AN IMPORTANT ASPECT OF THE ACTIVITIES OF PUBLIC ADMINISTRATION BODIES

Oleg Yuriyovych Dubinskiy

Vice-rector for scientific and pedagogical work, economic, legal and social issues,

Professor of the Department of Maritime and Commercial Law

Admiral Makarov National University of Shipbuilding,

Doctor of Law, Professor

Abstract. The question of the importance of innovations in the field of managing the economy of territories and regions was raised as an important aspect of the activity of public administration bodies. The signs that are characteristic of management decisions of public authorities have been clarified. The importance of the development of regional development strategies, which will include one of the main aspects of the effectiveness of such development - innovative activity, is emphasized.

Key words: innovations, innovative activity, public management, administration, economy of territories and regions, development strategy.

УДК 343.22

ВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКУ ЩОДО ЗАХИСТУ ВІТЧИЗНИ, НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ЗВІЛЬНЯЄ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Бараненко Д.В.

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри Теорії та історії держави і права

Національного університету кораблебудування

імені адмірала Макарова

м. Миколаїв, Україна

dmytro.baranenko@nuos.edu.ua

Анотація: Проаналізовано зміст ст. 43-1 КК України «Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України». Встановлено критерії, за яких настає звільнення від кримінальної відповідальності за вказаною кримінально правовою нормою. Наведено можливі складнощі застосування вказаної статті на практиці.

Ключові слова: воєнний стан, збройний конфлікт, кримінальне правопорушення, обов'язок щодо захисту Вітчизни, шкода життю або здоров'ю особи.

Як правило, наслідком військової агресії є лавиноподібне збільшення кількості випадків так званого «правомірного позбавлення життя іншої людини». Здебільшого, це «законні військові цілі» – весь військовий персонал держави-агресора який безпосередньо бере участь у бойових діях від імені воюючої сторони, який не вийшов з бою або не є членом нейтральної країни; інші фізичні особи, які вважаються допустимою ціллю для нападу воюючих сил відповідно до законів війни під час збройного конфлікту. [1] При вчиненні

військовослужбовцями таких дій (фактично, правомірних вбивств), труднощів в їх юридичній оцінці не виникає. На військовослужбовців законом покладено обов'язок у відповідних випадках «діяти зброєю», що саме по собі вже передбачає її застосування на ураження проти інших людей. В ст. 429 КК навіть передбачена кримінальна відповідальність за відмову військовослужбовця діяти зброєю під час бою. [2] Однак, умисне позбавлення життя військовослужбовця ворожої держави цивільною особою, на яку безпосередньо не покладено службових обов'язків по участі в бойових діях, за зовнішніми ознаками нагадує умисне вбивство і тому вимагає свого нормативного врегулювання.

Після початку широкомасштабної військової агресії російської федерації проти України Законом № 2124-IX від 15.03.2022 р. Розділ VIII КК доповнено ст. 43-1 «Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України». [2] Як і будь-яка нова норма права, що прийнята наспіх в надзвичайних умовах ст. 43-1 КК не позбавлена недоліків, внутрішніх протиріч та неузгодженості з іншими нормативними актами. На це науковці відразу звернули увагу. [3, с. 28]

Метою роботи є не скільки з'ясувати прогалини юридичної техніки (які безперечно з часом та судовою практикою будуть усунуті), а проаналізувати ст. 43-1 КК і встановити юридичний зміст критеріїв які у сукупності складають обставину, що виключає кримінальну протиправність діяння.

Відповідно до ч. 1 ст. 43-1 КК не є кримінальним правопорушенням діяння (дія або бездіяльність), вчинене в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту та спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії російської федерації або агресії іншої країни, якщо це заподіяло шкоду життю або здоров'ю особи, яка здійснює таку агресію, або заподіяло шкоду правоохоронюваним інтересам, за відсутності ознак катування чи застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Зміст ст. 43-1 КК насамперед визначається її назвою: «Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України». Як вказано в ст. 65 Конституції України захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком громадян України. Тому кримінальна протиправність тут може виключатись тільки при вчиненні діяння, яке спрямоване на виконання такого обов'язку. [4]

Відповідно до ч. 2 ст. 43-1 КК кожна особа має право на захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України незалежно від можливості уникнення зіткнення, заподіяння шкоди або звернення за допомогою до інших осіб чи органів державної влади, Збройних Сил України. Тобто, інші особи не можуть перешкоджати громадянинові в законному здійсненні права на захист Вітчизни.

Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України можливе не тільки шляхом дії, а і шляхом бездіяльності.

Наприклад, працівник залізничного транспорту своєчасно не вжив заходів до уникнення зіткнення потягів, які перевозили особовий склад ворожої армії, що потягло за собою втрати особового складу збройних сил ворога.

Обов'язковою умовою правомірності такого діяння є наявність умов воєнного стану або часові межі, що визначені періодом збройного конфлікту.

Законом України «Про правовий режим воєнного стану» в ст. 1 воєнний стан визначений, як «особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності ... ». [5]

Відповідно до Указу Президента України від 24.02.2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» (затверджений Законом України від 24.02.2022 р. «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»») в державі введений воєнний стан. [6]

Законом України «Про національну безпеку» в п. 7 ч. 1 ст. 1 збройний конфлікт визначений як збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт). [7]

Якщо з «воєнним станом» все зрозуміло – він відповідно до указу голови держави або є або ні, то висновок про наявність збройного конфлікту залишається на суб'єктивний розсуд особи. Принаймні, в тому випадку, коли така особа знаходиться в епіцентрі подій і не має об'єктивних можливостей отримати належну офіційну інформацію щодо свого правового становища. Виправданий висновок про наявність збройного конфлікту особа може зробити із оточуючої обстановки (ведення бойових дій, людські жертви або загроза таких), повідомлень в засобах масової інформації тощо.

Буде правильним тут звернутись і до ч. 4 ст. 43-1 КК відповідно до якої не вважається виконанням обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України діяння (дія або бездіяльність), спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії Російської Федерації або агресії іншої країни, яке явно не відповідає небезпечності агресії або обстановці відсічі та стримування, не було необхідним для досягнення значної суспільно корисної мети у конкретній ситуації та створило загрозу для життя інших людей або загрозу екологічної катастрофи чи настання інших надзвичайних подій більшого масштабу.

З наведеної норми видно випадки коли на думку законодавця за вчинення діяння, яке за своїм зовнішнім проявом спрямоване на відсіч агресії ворожої держави і начебто є правомірним та суспільно корисним, особа має підлягати кримінальній відповідальності. До таких закон відносить випадки, коли: діяння спрямоване на відсіч агресії ворожої держави явно не відповідає небезпечності агресії або обстановці відсічі та стримування; діяння спрямоване на відсіч агресії ворожої держави не було необхідним для досягнення значної суспільно корисної мети у конкретній ситуації та створило загрозу для життя інших людей або загрозу екологічної катастрофи чи настання інших надзвичайних подій більшого масштабу.

З другим випадком все більш-менш зрозуміло. Наприклад, у випадку підризу залізничного складу з небезпечними хімічними речовинами на залізничній станції в густонаселеному населеному пункті з метою вбити декількох військовослужбовців ворожої держави, чим поставлено під загрозу життя співгромадян, виникають сумніви щодо суспільної корисності таких дій.

Однак, в першому випадку, коли законодавець веде мову про явну невідповідність дій небезпечності агресії або обстановці відсічі та стримування виникає непорозуміння. Звідки особа, яка знаходиться в епіцентрі подій і не має об'єктивних можливостей отримати належну офіційну інформацію про обстановку може знати які її дії будуть достатніми та відповідними. Очевидно, що такий обмежувальний «маркер», як «явна невідповідність» має бути більш чітко визначений в законі. Є очевидним, що ця норма потребує свого уточнення.

Для застосування ст. 43-1 КК вчинюване діяння має бути «спрямоване на відсіч та стримування збройної агресії російської федерації або агресії іншої країни». Тобто, в суб'єктивному ставленні особи до таких дій має бути наявний мотив – стримування агресії ворожої держави, будь то російська федерація або будь-яка інша держава. Крім держави-агресора, це, наприклад, можуть бути злочинне угруповання, терористична організація, так звані «приватні воєнні кампанії» тощо.

Цей мотив можуть супроводжувати і інші мотиви, такі як помста, бажання перешкодити знищенню ворогом власного майна, безпосередній захист свого життя або життя інших осіб тощо. Але, вказаний в диспозиції ч.1 ст. 43-1 КК мотив – стримування агресії ворожої держави, має бути обов'язково.

Відповідно до змісту ч.1 ст. 43-1 КК виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України може бути пов'язане з заподіянням шкоди життю або здоров'ю особи, яка здійснює збройну агресію. Поняття шкоди здоров'ю є

зрозумілим. В галузі кримінального права воно цілком розкривається в нормах про кримінальну відповідальність за спричинення тілесних ушкоджень особі, їх наслідків та ступеню тяжкості. Під шкодою життю особи, яка здійснює збройну агресію очевидно треба розуміти умисне (цілеспрямоване) або необережне позбавлення її життя.

Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України може бути пов'язане з заподіянням шкоди правоохоронюваним інтересам. Це може бути пошкодження чи знищення чужого майна, невиконання цивільно-правових обов'язків (неповернення боргу або орендованого майна), «незаконне» за оцінкою «мирного часу» володіння вогнепальною зброєю або вибуховими речовинами та їх застосування тощо.

Окремий випадок заподіянням шкоди правоохоронюваним інтересам закріплено в ч. 3 ст. 43-1 КК: «Особа не підлягає кримінальній відповідальності за застосування зброї (озброєння), бойових припасів або вибухових речовин проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, та за пошкодження чи знищення у зв'язку з цим майна». Діяння може вважатись вчиненим на виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України виключно за відсутності ознак катування чи застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом, інших порушень законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання визначає катування, як будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. В цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково. [8]

Уявимо, наприклад, що екіпаж ворожого танку в результаті дій особи, яка виконує обов'язок щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, горить в цьому танку живцем. В такому випадку можна вважати, що їх біль або страждання виникли як неминучий супутній наслідок законних дій особи, яка не мала іншого способу виконати передбачений законом обов'язок по захисту своєї Вітчизни. В такому випадку це не можна вважати катуванням. Однак, якщо цей же екіпаж буде взято в полон, а біль або страждання такою особою будуть спричинятись умисно і цілеспрямовано, наприклад з мотивів помсти, та не будуть неминучим супутнім явищем її законної поведінки, то будуть мати місце ознаки катування. В такому випадку застосування ст. 43-1 КК стане неможливим.

Можна виснувати, що описувана новела вітчизняного кримінального права свідчить про прагнення законодавця до відповідності норм закону про кримінальну відповідальність фактичним кримінально-правовим відносинам. Але, встановлені в цій новелі критерії звільнення від кримінальної відповідальності сформовані законодавцем в умовах дефіциту часу, потребують перевірки їх практикою та удосконалення.

Література

1. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>
2. Кримінальний кодекс України // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Шармар О. М. Виконання обов'язку щодо захисту вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння // Вісник Асоціації кримінального права України, 2022, № 1(17), громадська організація «Всеукраїнська асоціація кримінального права», Харків. – С. 24-35

4. Конституція України // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
6. Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
7. Закон України «Про національну безпеку» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
8. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання // https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text

FULFILLMENT OF THE OBLIGATION REGARDING THE PROTECTION OF THE MOTHERLAND, INDEPENDENCE AND TERRITORIAL INTEGRITY OF UKRAINE AS A CIRCUMSTANCE FOR EXEMPTION FROM CRIMINAL LIABILITY

Dmytro Baranenko

Doctor of Law, Professor,

Head of the Department of Theory and History of the State and Law

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Mykolaiv, Ukraine

dmytro.baranenko@nuos.edu.ua

Abstract: The content of Art. 43-1 of the Criminal Code of Ukraine "Performance of the duty to protect the Motherland, independence and territorial integrity of Ukraine" was analyzed. The criteria for the release from criminal liability according to the specified criminal law norm are established. Possible difficulties of applying the specified article in practice are given.

Keywords: martial law, armed conflict, criminal offense, duty to protect the Motherland, harm to life or health of a person.

УДК 342.93

ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА КОНТРОЛЬНО - НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Борко А. Л.

доктор юридичних наук, професор,

декан факультету морського права Національного університету

кораблебудування імені адмірала Макарова

м. Миколаїв, Україна

anbork@ukr.net

Анотація: проблеми земельної реформи сьогодні пов'язані з недосконалістю державного управління земельними відносинами. Проблемою є підготовка землепорядної документації та недостатність нормативно-правового забезпечення, відсутність сталої судової практики. Необхідно терміново прийняти нові нормативно-правові акти з метою удосконалення адміністративно-правового забезпечення у сфері земельних відносин. Прийнято за останні півтора року ряд важливих новел в законодавстві які регулюють право користування земельними ділянками.

Ключові слова: воєнний стан, земельна реформа, охорона земель, контрольно - наглядова діяльність, державне управління, альтернативна процедура передачі в оренду земельних ділянок, евакуація.